

Dysertacja doktorska miała na celu ukazanie znaczenia zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej na przykładzie wybranych polskich rozwiązań implementacyjnych. Jednym, z takich instrumentów perspektywy finansowej 2014-2020 są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), realizowane w ośrodkach metropolitalnych miast Polski, jak i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie. ZIT-y stanowią narzędzie podejścia w kształtowaniu rozwoju obszarów funkcjonalnych i partnerstwa. Działania podejmowane w ramach tego narzędzia mają na celu wspomaganie obszarów strategicznej interwencji (OSI), na zasadzie komplementarności w zakresie wdrażania działań inwestycyjno-finansowych zidentyfikowanych obszarów problemowych w ramach programów operacyjnych.

W prezentowanym procesie badawczym, którego efektem jest niniejsza dysertacja doktorska, w oparciu o kryterium przedmiotowe określono przedmiot badania jako obszary funkcjonalne. W rozdziale pierwszym szczegółowo omówiony został przegląd teoretyczno-definicyjny podjętego przedmiotu badań. Uwzględniając kryterium aspektowe pola badawczego, wzięto pod uwagę jedynie te aspekty, które dotyczą zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych. Ograniczenia pola badawczego, w tym względnie podyktowane było deficytem obecnej wiedzy oraz stanu badań dotyczących tego aspektu oddziaływania politycznego na obszary funkcjonalne oraz ich rozwój.

Występowanie większości zjawisk zachodzących w życiu społecznym nie jest jednolite, ale ograniczone do określonych kultur, w ramach doprecyzowania pola badawczego w oparciu o kryterium przestrzenne komparatystyce poddano dwa obszary funkcjonalne zlokalizowane w województwach: opolskim i dolnośląskim. Wybór takiego pola badawczego został podyktowany koniecznymi warunkami przeprowadzania badań komparatystycznych. Uzasadnienie wyboru zostało szczegółowo opisane w części poświęconej metodom badawczym.

W naukach humanistycznych i społecznych większość twierdzeń ma zasięg ograniczony nie tylko przestrzennie, ale i czasowo. Mając na uwadze istotność precyzyjnego określenia pola badawczego z uwzględnieniem kryterium temporalnym, w niniejszych badaniach początek cezury czasowej wyznacza rok 2014, w którym po raz pierwszy zastosowano narzędzie wdrażania podejścia zintegrowanego do rozwoju obszarów funkcjonalnych, w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej jakimi są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.

Uwzględnienie powyżej przedstawionych kryteriów pozwoliło na kompleksowe i precyzyjne określenie pola badawczego, które poddane zostało metodologicznie przygotowanemu procesowi badawczemu.

W oparciu o przeprowadzone wstępne badania literaturowe określono główny cel projektu badawczego jakim jest ukazanie znaczenia zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej na przykładzie wybranych polskich rozwiązań implementacyjnych.

W projekcie badawczym weryfikacji poddana zostanie następująca główna hipoteza badawcza: Implementacja zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej wynika z konieczności realizacji traktatowego celu, którym jest wzmocnienia spójności w wymiarze terytorialnym.

Część teoretyczna pracy oparta została na analizie stanu badań dotyczących roli i znaczenia zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w polityce regionalnej UE. Rozważania te oparte zostały na studiach literaturowych, z wykorzystaniem metody desk research.

Kwerenda literatury została podzielona na kilka zazębiających się ze sobą etapów. W pierwszej kolejności określone zostały słowa kluczowe stanowiące punkt wyjścia do analizy stanu wiedzy na temat poddawanych badaniom przedmiotów badań. Wykorzystując zaprezentowane powyżej kryteria określające pole badawcze, wytypowane zostały następujące frazy kluczowe: zintegrowane podejście w polityce regionalnej Unii Europejskiej, obszar funkcjonalny, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Frazy kluczowe wykorzystano w wersji angielskiej oraz niemieckojęzycznej do wyszukania istotnych źródeł literaturowych w tych językach.

Analiza zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w polityce regionalnej Unii Europejskiej objęła teksty opublikowane i materiały elektroniczne w formie monografii i artykułów naukowych, rozdziałów z opracowań o charakterze zbiorowym, tekstów konferencyjnych, raportów z badań dostępnych w języku polskim, angielskim.

Literaturę naukową niezbędną do przygotowania niniejszej dysertacji doktorskiej zgromadzono w znacznej mierze w trakcie kwerendy w Universitätsbibliothek w Wiedniu, Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, Wrocławskiego, Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Jako źródło zasobów elektronicznych posłużyły kolejno bazy naukowe: JSTOR, SCOPUS, EBSCO, Google Scholar, Science Direct, Wiley Online Library. Wybór zasobów elektronicznych podyktowany został dostępnością do wysokiej jakości literatury naukowej

obejmującej problematykę analizowanego pola badawczego. Na potrzeby realizacji kwerendy dostępnych materiałów źródłowych w obszarze tematycznym zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej opracowane zostało narzędzie z wykorzystaniem programu Excel, które umożliwiło problemowe i tematyczne uporządkowanie materiału badawczego według takich kryteriów jak rodzaj źródła, obszar tematyczny, odpowiedź na sformułowane pytania badawcze.

Po dokonaniu kwerendy literatury przeprowadzono analizę istniejących materiałów źródłowych dotyczących zarówno obszarów funkcjonalnych, jak i zintegrowanego podejścia. W tym względzie dobór źródeł podyktowany został specyfiką aspektową oraz temporalną pola badawczego. Ze względu na umiejscowienie przedmiotu badań w polityce regionalnej Unii Europejskiej analiza danych zastanych objęła akty prawne, dokumenty, raporty oraz sprawozdania przygotowane przez instytucje Unii Europejskiej, tzn. Rady Unii Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej, w szczególności Dyrekcji Generalnej ds. Polityki Regionalnej i Miejskiej (DG REGIO) oraz Komitetu Regionów. Dotyczyła ona nie tylko przedmiotu badań, jakim są obszary funkcjonalne, lecz również aspektowego kryterium podjętych badań, jakim jest zintegrowane podejście do rozwoju obszarów funkcjonalnych. Dostęp do materiałów był możliwy dzięki zasobom elektronicznym poszczególnych instytucji dostępnym na ich stronach internetowych: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/council-eu_pl, <http://www.europarl.europa.eu/portal/pl>, https://ec.europa.eu/commission/index_pl, <https://www.muir.gov.pl/>, <https://www.aglomeracja-opolska.pl/>.

Ze względu na to, iż podejście zintegrowane do rozwoju obszarów funkcjonalnych w polityce regionalnej Unii Europejskiej wdrażane jest przede wszystkim w oparciu o Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, które są instrumentem polityki regionalnej UE od 2014, analiza danych zastanych objęła źródła wyznaczone tą datą graniczną, uwzględniając jednocześnie znaczenie wcześniej wypracowanych rozwiązań legislacyjnych. Wybór ten jest równocześnie spójny z ograniczeniem temporalnym pola badawczego przyjętego w niniejszej dysertacji. Zebrany materiał badawczy został uporządkowany według ustalonych kryteriów doboru źródeł umożliwiając ich skuteczne wykorzystanie do osiągnięcia celu badawczego. W celu uporządkowania zebranego materiału źródłowego, każde źródło przyporządkowano do określonej kategorii prawa unijnego, tzn. źródeł prawa pierwotnego, źródeł prawa wtórnego oraz źródeł o charakterze niewiążącym. Takie przyporządkowanie umożliwiło między innymi analizę znaczenia badanego zjawiska w prawie unijnym poprzez określenie jego miejsca i rangi

w poszczególnych rodzajach prawa unijnego. Wykorzystanie analizy treści oraz narzędzi komparatystycznych pozwoliło jednocześnie na zbadanie potencjalnej ewolucji znaczenia badanego zjawiska w prawodawstwie Unii Europejskiej. Wyniki tych badań zostały zaprezentowane w niniejszej dysertacji i stanowią materiał poznawczy wykorzystywany do badań nad zintegrowanym podejściem do rozwoju obszarów funkcjonalnych w Polsce.

Z uwagi na przyjęcie określone zakresu przestrzennego pola badawczego, w ramach analizy danych zastanych, podporządkowanej metodzie case study oraz metodzie porównawczej, zebrano materiał badawczy obejmujący źródła prawa powszechnie obowiązującego oraz dokumenty o charakterze wiążącym i niewiążącym. Analizie poddane zostały źródła tworzone i ogłaszane przez polskie instytucje na poziomie narodowym, regionalnym i lokalnym, tzw. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej oraz Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, ze względu na zastosowanie komparatystyki w omawianych badaniach na poziomie regionalnym i lokalnym analizie poddano źródła tworzone i ogłaszane przez Samorząd Województwa Dolnośląskiego, Samorząd Województwa Opolskiego, samorządy gminne wchodzące w skład Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Wrocławskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz samorządy gminne wchodzące w skład Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Opolskiej. Uzasadnienie doboru przypadków oraz zastosowania metody case study oraz metody porównawczej przedstawiono w kolejnej części pracy.

Zebrany materiał został uporządkowany pod względem tematycznym oraz merytorycznym, w taki sposób aby jego analiza umożliwiła odpowiedź na pytania badawcze, a dzięki temu weryfikację hipotezy oraz osiągnięcie celu głównego. Było to możliwe dzięki zastosowaniu analizy treści do badania zebranego materiału oraz przyporządkowaniu wyników badań do odpowiedzi na określonych pytań badawczych. Wyniki zastosowanej analizy zostały przedstawione w niniejszej dysertacji oraz uzupełnione badaniami empirycznymi.

Dodatkowo część teoretyczna pracy wzbogacona zostanie zbudowanym modelem analitycznym, z wykorzystaniem metody analizy systemowej. Model ten opracowano poprzez użycie korelacji pomiędzy modelem weberowskim a modelem wdrażania ZIT w dwóch województwach dolnośląskim i opolskim. Model weberowski opiera się głównie na modelu idealnego systemu zarządzania administracją publiczną. Analiza modelu weberowskiego umożliwi porównanie na przykładzie modelu wdrożeniowego opolskiej, jak i wrocławskiej strategii ZIT.

Część empiryczna została zaplanowana w taki sposób, aby umożliwiła pozyskanie materiału badawczego pozwalającego na odpowiedź na pytania badawcze, które nie zweryfikowały postawionej hipotezy w trakcie zastosowania metody desk research. Do analizy

zebranych danych wykorzystane zostały trzy metody badawcze: 1) moda analizy systemowej, 2) metoda przypadku (case study), 3) metoda porównawcza.

W ramach analizy systemowej dąży się do deskrypcji rzeczywistości w kategoriach systemów, ich części składowych oraz powiązań, zarówno pomiędzy częściami składowymi systemu, jak i między systemem a jego otoczeniem oraz różnymi systemami. Nie mniej jednak warto zwrócić uwagę, iż badana rzeczywistość jest zbyt złożona, by można było ją w pełni poznać i opisać, a już z pewnością zrozumieć wszystkie jej części i zależności zachodzące między nimi. Postuluje się więc zastąpienie badanego, złożonego obiektu (systemu) jego modelem, w którym możliwe jest odwzorowanie jedynie najważniejszych, zagregowanych części i zależności. Modelowanie takie jest możliwe jedynie wówczas gdy zachowanie modelu odpowiada w przybliżeniu zachowaniu się systemu będącego jego pierwowzorem. Dzięki temu możliwe jest zastąpienie badania rzeczywistych obiektów i procesów badaniem zachowania modelu. Na tej podstawie możliwe jest formułowanie wniosków, zachowujących swą ważność także w odniesieniu do badanego fragmentu rzeczywistości.

Przekładając te założenia metodologiczne na badawczą rzeczywistość opracowano model, który został opisany w rozdziałach I i V niniejszej dysertacji. Opracowany model umożliwił scharakteryzowanie rozwiązań implementacyjnych zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w polityce regionalnej UE. Metoda analizy systemowej została w badaniach uzupełniona metodą case study oraz metodą porównawczą.

W badaniach, których efektem była niniejsza dysertacja wykorzystano metodę case study ze względu na jej użyteczność w kontekście możliwości zbadania funkcjonowania przedmiotu badań, na temat którego istnieje wciąż mała wiedza, w jego rzeczywistych warunkach funkcjonowania. Uwzględnienie tego kontekstu wymagało osadzenia tematu badań nad zintegrowanym podejściem do rozwoju obszarów funkcjonalnych zastosowania metody pozwalającej na umiejscowienie koncepcji zintegrowanego podejścia w konkretnym kontekście rzeczywistości. Zakładając jednocześnie, iż jeden przypadek może być niewystarczający do dokonania jakichkolwiek uogólnień teoretycznych, w badaniach zastosowano dwa studia przypadku i w ramach metody komparatystycznej dokonano ich porównania w oparciu o wypracowany model teoretyczny. Za wystarczające uznano zastosowanie celowego doboru przykładu praktycznego wymiaru zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych. Przy celowym doborze przypadków pomocne może być tworzenie typologii, która stanowiłaby swoistą matrycę rodzajów przypadków do badań. W przyjętym podmiocie badawczym zintegrowane podejście wdrażane jest postaci Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Dostępność materiału badawczego oraz możliwość

przeprowadzenia badań empirycznych zdecydowała o wyborze przypadków wdrażania ZIT w Polsce. ZIT są realizowane na 24 obszarach funkcjonalnych, w tym na 17 obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich (ze względu na silne powiązania funkcjonalne dla Bydgoszczy i Torunia stworzony został wspólny ZIT) oraz 7 na obszarach funkcjonalnych miast subregionalnych/regionalnych, w czterech województwach: śląskim (Częstochowa, Rybnik, Bielsko-Biała), dolnośląskim (Jelenia Góra, Wałbrzych), Wielkopolskim (Kalisz-Ostrów) oraz zachodniopomorskim (Koszalin-Kołobrzeg-Białogard) . Do badania wybrano dwa spośród implementowanych w Polsce Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych: Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Wrocławskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Aglomeracji Opolskiej.

Mając świadomość, iż przypadki nigdy nie są reprezentatywne dla domeny ani dla populacji, z której są wybierane, bardziej niż tworzenie generalnych rozwiązań dla tego podejścia, właściwsze w kontekście celu badania okazało się zaprezentowanie konkretnych rozwiązań zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w określonych, rzeczywistych warunkach. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, iż przy doborze przypadków uwzględniono zastosowanie metody porównawczej. O doborze dwóch studiów przypadków zdecydowały większe możliwości poznawcze wynikające z zastosowania metody komparatystycznej niż czystej metody case study.

Zastosowanie metody porównawczej zostało podyktowane zamierzeniem zbadania możliwych cech wspólnych, jak i różnicujących analizowane przypadki implementacji zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w warunkach rzeczywistych.

W pierwszym rozdziale pracy przybliżono problemy definicyjne, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań metodologicznych badań nad znaczeniem zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w polityce regionalnej UE, skupiając uwagę na przeglądzie stanu aktualnych badań metodologii nad znaczeniem zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów funkcjonalnych w polityce regionalnej UE. Istotne będzie przedstawienie teoretycznych rozważań dotyczących głównie globalnych uwarunkowań rozwoju obszarów funkcjonalnych w polityce regionalnej UE.

Druga część pracy zostanie poświęcona bliższemu przedstawieniu uwarunkowań kształtujących spójność terytorialną w Unii Europejskiej, rozpoczynając od prawnych i regulacyjnych aspektów. Znaczenie spójności terytorialnej w Unii Europejskiej oraz jej ewolucja w polityce regionalnej UE, które zostaną poddane dokładnej analizie, co pozwoli

przedstawić podstawy prawne spójności terytorialnej UE. Przedstawiona zostanie również specyfika praktyczny (implementacyjny) wymiar spójności terytorialnej w UE.

W trzeciej części pracy zaprezentowano zintegrowany rozwój obszarów funkcjonalnych w ujęciu instytucjonalnym UE. Wskazano na przyczyny powstawania systemu zintegrowanego podejścia z punktu widzenia prowadzonej polityki regionalnej UE na lata 2014-2020. W zestawieniu z koncepcją znaczenie zintegrowanego rozwoju obszarów funkcjonalnych w polityce regionalnej UE. Instrumenty wdrażania zintegrowanego rozwoju obszarów funkcjonalnych w ujęciu regionalnym UE.

W czwartej części dysertacji omówiono Zintegrowane Inwestycje Terytorialne jako narzędzie wdrażania zintegrowanego rozwoju obszarów funkcjonalnych w Unii Europejskiej poprzez zaprezentowanie ZIT w katalogu prawnym UE, w ujęciu jakościowym. Zaprezentowano również ZIT w krajach-regionach państw członkowskich UE. Zaprezentowano, także ZIT w wybranych regionach Polsce.

W piątej części pracy zaplanowana jest prezentacja rozwiązania implementacyjnych ZIT w wybranych województwach w Polsce, z wykorzystaniem metody analizy systemowej. Opracowano model badawczy poprzez użycie korelacji pomiędzy modelem weberowskim, a modelem wdrażania ZIT w dwóch województwach dolnośląskim i opolskim oraz prezentacji wyników badań z wywiadu indywidulanego obejmujących podmioty, które uczestniczą w wdrażaniu ZIT-ów. Charakterystyka uwarunkowań wpływających na implementację. Dalsze rozważania dotyczą kierunków rozwiązań implementacyjnych – wsparte zastosowaniem modelami wdrażania ZIT w województwach oraz obserwacjami podobieństw i różnic we wdrażaniu ZIT. Zostaną również przedstawione determinanty wpływające na wdrażanie ZIT. Wnioski płynące z poszczególnych podrozdziałów oraz weryfikacja hipotez badawczych dysertacji pozwoliła przedstawić możliwe kierunki wpływu ZIT na zintegrowany rozwój obszarów funkcjonalnych, wraz z szansami i zagrożeniami przed ZIT stojącymi.

Zaprezentowano
8.04.2019